

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Laubmann György †. A müncheni K. Hof- und Staatsbibliothek nagy-nevű igazgatója, dr. *Laubmann* György, titkos tanácsos, f. évi június hó 5-én életének 66-ik esztendejében egész váratlanul jobblétre szenderült. Szívszélhűdés érte a központi pályaudvaron, épen abban a pillanatban, amikor jegyet akart váltani, hogy nyaralóhelyére, Bernriedbe utazhasson. Vele a könyvtárügy egyik legkiválóbb képviselője szállt sírba. *Laubmann*, alighogy filológiai tanulmányait Münchenben és Bonnban elvégezte, tehát nem egészen 23 éves korában, mint asszisztens a müncheni udvari könyvtár szolgálatába szegődött s három évi megszakítással itt élte le egész munkás életét. E három évet (1875—78) a würzburgi egyetemi könyvtár élén töltötte, ahonnan *Halm* hívására mint főkönyvtáros tért vissza Münchenbe. A könyvtár élére 1882-ben került s 26 évig vezette ezt a fényes intézetet. Az ő igazgatása alatt emelkedett a könyvtár beszerzési javadalma évi 100.000 márkára, bővült ki az olvasóterem 84 helyett 200 olvasó számára s emelkedett a nyitási idő heti 29 órától 55-re. Irodalmi munkásságának súlypontja a germán és latin filológiára esik, de a müncheni könyvtár kéziratári jegyzéke kiadása körül is érdemeket szerzett. A német könyvtárosok egyesületének megalakulásában is élénk részt vett s kartársai bizalmából 1900-tól 1906-ig az alelnöki tisztet töltötte be. Kedves egyénisége, udvarias előzékenysége felejthetetlenül bevették alakját mindazok emlékezetébe, a kik akár mint könyvtári szakemberek, akár mint kutatók, a Hof- u. Staatsbibliothekban az utolsó emberöltőn át megfordultak. Σ.

Válasz. *Gl.* jelzéssel a M. Ksz. ezidei 177—8. oldalán az Otto Fröhlich szerkesztésében megjelenő Internationale Bibliographie der Kunstwissenschaft ötödik, 1906-ról szóló kötetéről ismertetés jelent meg, a mely az alulírottak szerkesztésében megjelent magyar részt bírálja.

Hangjukban kevésbé objektív bírálatok rendszerint nem tarthatnak arra számot, hogy komolyabb figyelemben részesüljenek; ezúttal azonban a dologgal járó elvi kérdések teszik szükségessé, hogy ama bírálatnak megfeleljek.

1. Az I. B. d. Kw. minden kötete elején olvasható a szerkesztői utasítás a vállalat irányelveit illetőleg: «*Vollständigkeit* ist hiebei nur insoweit angestrebt, als es sich nicht um ephemere und vollständig unbedeutende Publikationen handelt, deren Verzeichnung den *Ballast* jeder Wissenschaft bildet.

2. Az e szakasz által diszkrécziómra bízott anyagkiválasztás tervszerű volt. *Elvem* az volt, hogy minden a művészettanba vágó eredeti hazai jelenség, vagy külföldi mozgalmaknak nálunk való letükröződése *képviselve* legyen és pedig a lejjebb tárgyalandó praktikus körülmények adta legopor-

tunusabb módon; valamint hogy a külföldi szakirodalom hazai recenziói regisztráltassanak. Kerültem minden igénytelen fordításnak, vagy átültetésnek, elévült hazai művek esetleges (indokolatlan) újra kiadásának; végül a teljesen népszerű, a legkisebb tudományos eredmény hijján szűkölködő, minden pretenzió nélkül való cikkek publikálását. S e tekintetben *Gl.* úr, a láthatóan laikus, a kritériumot nyugodtan rám bízhatja, a ki művészet-történeti erudícióval felszerelve, benne is élek mindama movimentumok világában, a melyeket röviden művészettani kutatásoknak neveznek.

3. *Hazai* bibliográfiától *Gl.* úr helyesen megkövetelhetné a lehető teljességet; *nemzetközi* praktiko-tudományos célra készülő bibliográfiánál ez a teljesség csak káros lehet. Rendszeresen-*eklektikus* bibliografia jobban útbaigazítja a kutatót, mint a címek tömege; a mely címek mögött rejlő cikktömeget a rendszerint idegen kutató amúgy sem érti s így fölvilágosításért magához a szerzőhöz fordul; ha tehát számtalan különböző értékű cikk közül *egy*, eléggé alapos és hozzáférhető (tehát nem chiffre-es) szerzőre utalom, nagyobb szolgálatot tettem a nemzetközi kutatásnak, mint az összes magyar címek elsorolásával.

4. Nem tudom, *Gl.* úr miért esett épen ezen kötetnél ilyen kritikai fölbuzdulásba, ehhez sokkal több alkalma lett volna az előző kötetek egyikénél-másikánál, a melyeknél megesett, hogy távolról sem követtek ilyen elv- és tervszerűséget, vagy mondjuk, sokkal szabadabban éltek az 1. alatt említett diszkrecziós joggal, mint én. Így pl. az 1904. évi elődöm: Gulyás Pál, a ki hogy csak hozzám és hozzá is elég közel fekvő példákat említsek (Hellebrant-ot nem veszem elő), a művészet-történeti tekintetben egyik legfontosabb folyóiratunkat, az *Archaeologiai Értesítőt* sem találta szükségesnek kellően kiaknázni, de annyi fáradságot sem vett, hogy pl. az asztalon fekvő nemzeti múzeumi évi jelentésben nézett volna utána az idegvágó irodalmi munkásságoknak. S hogy az önálló műveket sem vette tekintetbe, arra legjobb példa, hogy Meller Simonnak abban az évben megjelent Michelangeloja kimaradt az az évi bibliográfiából.

5. Ha *Gl.* úrnak tetszett részletesen kidölgöztetni a Hellebrant bibliográfiáját, kénytelen vagyok az ottan abc-sorban közlöttek közül legalább az elejéről néhányat sorra venni, hogy a «hiányok» tervszerű voltát ezzel is igazoljam; teszem pedig ezt a nélkül, hogy az ott felsorolt cikkekről való esetleges magánvéleményemnek indokolását adjam: állandóan csak a szerkesztői utasítás «Ballast» szavára utalok.

Alexander Bernátnak a «Vasárnapi Ujság»-ban a finnekről írott cikkével szemben, Lyka Károlynak ugyane tárgyú a «Művészet»-ben megjelent cikkét idézem; B. M.-nek «Az impresszionista festészet elvei» című cikke a Budapesti Szemlében, kevésbé aktuális (1906-ban való) átültetése — ha emlékezetem nem csal — Maclair könyve egyik fejezetének, vagy hozzá hasonló műnek, a mely azon alkalomból jelent meg, hogy a Caillebotte-gyűjtemény 1904-ben a Louxembourg-ba került — s hogy tényleg minden nagyobb pretenzió nélkül készült cikk, az mutatja, hogy szerzője megelégedett kezdőbetűinek aláírásával (s e tekintetben lásd a 3. pontot);

Bihari Sándor övr-jét a «Szerdák»-ban megjelent és nálam idézett cikk igen jól ismerteti; Divaldnak Gundelfinger cikke valamely technikai tévedés folytán maradhatott ki, mert hiszen a «Művészet» cikkeit majdnem kivétel nélkül fölvettem összeállításomba; Fenyő Miksa Vincent von Gogh cikkével szemben Hevesi Lajos cikkét idézem; Schöpflinnek a «Vasárnapi Ujság»-ban Ferenczy Istvánról a nagy közönség számára, teljesen népszerűen írott cikke fölöslegessé válik ott, a hol magát az eredeti munkát, Meller könyvét idézem; a Szent István-templom felszentelése alkalmából megjelent cikközönből a legalaposabbat, Éber Lászlónak a «Művészet»-ben historiai áttekintéssel, tervkülönbözetekkel megjelent tanulmányát idézem s ezzel teljesen eleget teszek annak a külföldi kutatónak, a ki p. o. ezen épületünkkel akar foglalkozni. És így tovább. Egyáltalán messzire vezetne, ha minden egyes nem idézett cikkre vagy műre vonatkozólag, diszkrétziós jogomnál fogva fölállított véleményemet elmondanám: *én nem vagyok kritikus* («Hauet ihn nieder, den Hund», ahogy Goethe mondja).

6. Hogy *Gl.* úr bírálata nem bir jogos alappal, erre legjellemzőbb példa *Gl.* úrnak egy engem közelebből csak annyiban érdeklő sora, a mennyiben úgy van megszerkesztve, hogy ezt az *állítólagos* hibát is az én zseembe tolja. *Gl.* úr így szól: «Így pl. hiányoznak összeállításából — már a mennyire a szerzőkről és tárgyakról készült s mint többször tapasztaltam nem egészen megbízható mutatók (Wollanka I. pl. kimaradt az Autorenregisterből) alapján megállapíthattam...» stb. Nos ha *Gl.* úr *többször* tapasztalta ezt a nem egészen megbízhatóságot, kár volt el nem sorolni az eseteket, mert a felhozott példa nem talál: a Wollanka I. neve ott van épen az *Autoren*-register betűsoros helyén, a kötet 367. oldalán, a harmadik hasáb I. sz. 7. sorában, ezt azért irom ennyire részletesen, nehogy *Gl.* úr esetleg újra a *Sach*-registerben keresse. Ezzel szemben most már követelem, hogy *Gl.* úr az *összes többszöri* tapasztalásait publikálja; e nélkül kijelentését a *valóságnak meg nem felelőnek* vagyok kénytelen tartani s összes többi «megállapításait» az ennek megfelelő értékre leszállítani.

7. A mi végül *Gl.* úr *tónusát* illeti: *Le style c'est l'homme!*

A Hellebrant-féle bibliografia használatát illető tanácsáért egyébként valóban mély lekötelezettséggel mondok hálás köszönetet; de *Gl.* úr tőlem is, meg pl. Gulyás Pál úrtól is megtudhatta volna egy kevés jóakarattal, hogy az I. B. d. Kw. anyagát minden év első három hónapjában kell beküldeni, a mikor a Hellebrant érdemes összeállítása még nem jelent meg; s azontúl se korrekurát, se korrektet, se egyéb hírt a kötet megjelenéseig nem kapni.

Budapest, 1909 július 5.

Supka Géza.

Viszonzv́alas. Supka Géza fenti válaszára a következőket jegyzem meg:

1. Supka azon tanácsát, hogy a fölveendő cikkek megválogatásánál, mint «láthatóan laikus, a kritériumokat nyugodtan rábizhatom, a ki művészettörténeti erudícióval fölszerelve, benne is él mindama movimentumok világában, a melyeket röviden művészettani kutatásnak neveznek» (??) épen «laikus» voltomnál fogva bajos követnem s azt hiszem nincs ellenére, ha ezen önmagáról táplált véleményét illetőleg a döntést a *hivatott szak-*

emberekre hagyom. Azt azonban konstatálnom kell, hogy a pontosság, a mely talán ép olyan fontos kellék egy bibliográfia összeállításánál, mint a movimentumokban élő erudíció, sem megbírált munkájában, sem válaszában nincs meg abban a mértékben, mely egy elfogadható bibliográfia *sine qua nonja*. Egy-egy példa támogassa állításomat: az Internat. Bibliographie V. kötetében Supka egész idevágó irodalmi munkássága két kis czikk s maga a szerző még ezek egyikét is teljesen hamis czímen repertorizálja: Műemlékvédelem czímen veszi föl, holott tényleges czime Műemlékek lajstromozása s a «Budapesti Hirlap» július 17-iki számát idézi, holott a július 16-iki számban jelent meg. Honnan eredt e hiba, bajos elképzelni, mert hiszen a M. N. Múzeum 1906. évi jelentésében, melyet pedig Supka mint segédeszközt másoknak nem győz eléggé figyelmébe ajánlani — a helyes czímen van fölvéve. A másik példát fenti válaszából vesszük. Szoros személyi kapcsolatot látva a *Gl.* jegyű bíráló s az Internat. Bibliographie 1904. évi magyar munkatársa, dr. Gulyás Pál között, ez utóbbit megrója, a miért «Meller Simonnak abban az évben megjelent Michelangelója kimaradt az az évi bibliografiából». Hogy kimaradt az igaz, de az is igaz, hogy *joggal* maradt ki, miután a szóban forgó, különben évjelzés nélküli kötet 1903-ban jelent meg s így az 1904. évi bibliográfiában nem lehet helye. Hogy ez így van, azt, évszám nem lévén a köteten, bizonyítom a könyv nyomtatójának Hornyánszky Viktornak az 1903. évi október-december negyedévi nyomdai kimutatásával, mely 1904 január 14-én kelt s 1423/1903 sz. a. van elkönyvelve a M. N. Múzeum kötelepéldányt nyilvántartó irodájában. A kérdéses mű e kimutatás II. részének 25. tétele alatt van fölemlítve. S hogy nem csak 1903-ban nyomtatott, de 1903-ban jelent is meg, azt bizonyítja a Lampel-czégnek a «Budapesti Hirlap» 1903. évi 354. számában a 60. lapon közzétett hirdetése. Ha tehát az 1904. évi összeállítás hiányosságára ez a «legjobb példa», akkor ugyancsak jók lehetnek a többi, kevésbé jó példák!

2. Supka amaz állítása ellen, mintha a register fogatkozásait is az ő «zsebébe tolnám», csak azt jegyzem meg, hogy ilyen inszinuáció részemről képtelenség, mert hiszen a ki egy könyv szerkesztésének technikai részével tisztában van, az igen jól tudja, hogy a mutatókért a felelősség kizárólag a szerkesztőt, de nem a különböző munkatársakat terheli. Különben Wollankára nézve neki, Irták urra nézve pedig nekem van igazam. Ez utóbbi a szerkesztőre nézve ép oly jellemző, mint az, hogy munkatársa czimével nincs tisztában — mert hisz az előszóban dr. G. Supka-t emleget!

3. A Hellebrant-féle könyvészet használatát épen dr. Gulyás Pál tapasztalásából kiindulva ajánlhattam, a ki arról semmit sem tud, hogy az *Internationale Bibliographie* «anyagát minden év első három hónapjában kell beküldeni», miután dr. Gulyás Pál-t néhai Jellinek Arthur az 1904. évi adatok beszoigáltatására 1905 június 30-án kelt levelében kérte föl s a válasz vétele után, ugyanez év július hó 3-án bízta meg, kérve hogy még e hó folyamán küldje be az adatokat. Így tehát dr. Gulyás Pál-nak módjában állott Hellebrant összeállításából kiindulni. Azóta mint változtak a

viszonyok: nem tudom, de épen Supka válaszából kitetszik, hogy az a három havi határidő ha meg is van, csak papiroson van meg. Különben Supka nem ajánlaná a M. N. Múzeum évi jelentésének értékesítését, a mely tudvalevőleg Hellebrant könyvészetével körülbelül egyidejűleg szokott megjelenni. Ezt Supkának, a ki évek óta áll a M. N. Múzeum szolgálatában, illenék tudnia.

4. A tónusra tett megjegyzést elfogadom és Supka fenti válaszára teljes mértékben alkalmazom. *Gl.*

A felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeum új igazgatója. A kassai múzeum államosítása ez év folyamán megvalósulván, a nmélt. vallás- és közoktatásügyi minisztérium *Varju Elemér* m. n. múzeumi segédőt, a ki miniszteri biztosként már több mint egy év óta vezette a múzeum ügyeit, az intézet igazgatójává nevezte ki.

A VI. könyvtári szaktanfolyam. A Múzeumok és Könyvtárak orsz. főfelügyelősége 1909. július 5—17. napjain tartotta meg VI. könyvtári szaktanfolyamát dr. *Fejérvataky* László vezetésével s teljesen az V. tanfolyamhoz hasonló beosztással. Előadók voltak a tanfolyam vezetőjén kívül dr. *Ferenczi* Zoltán, dr. *Gulyás* Pál és *Varju* Elemér. A könyvtári tanfolyam rendez hallgatói a következők voltak: Ifj. *Biás* István Marosvásárhelyről, *Brósz* Károly Miskolczról, *Harsányi* István Sárospatakról, *Juhász* Ferencz Aradról, *Kauffmann* Aurél Lőcséről, *Maróthy* Ernő Győrről, dr. *Rónaky* Kálmán Pécsről, *Székely* János Hódmezővásárhelyről, *Tankó* Béla Szászvárosról, dr. *Vass* Antal Bártfáról. Az önként jelentkezők közül résztvettek: *Danielisz* Sándor, *Gaberdeen* Rezső Lajos, H. *Fekete* Péter, *Kemény* György, *Kiss* Béla, dr. *Órvényi* Béla, *Raj* Ferencz, *Semsey* Gyula, *Szász* Ferencz, dr. *Tóth* Zsigmond és *Varga* Antal. — A tanfolyam hallgatóinak egy része Fejérvataky László igazgató vezetésével Kolozsvárra is lerándult, az ottani egyetemi könyvtár új épületének megtekintésére.

Változások a magyarországi nyomdáknál 1909. július és augusztus hónapokban.

Bruckner Gyula. I., Attila-u. 13.	Főváros.	Schwartz István. VI., Izabella-u. 78.
** Domanek István Pál és Hauptmann Béla. VI., Aradi-u. 31.	** Leitersdorfer Józsefné Litzmann Róza. VII., Rombach-u. 4.	** Vég Szmaj Zsigmond. II., Fő-u. 60.
** Dózsa Izidor és Müller József. VIII., Rókk Szilárd-u. 20.	** Müller Károly. II., Albrecht-út 3.	Vég Szmaj Zsigmond. II., Margit-körút 7.
Dus Márton. V., Árpád-u. 6.	* Rákosi Vilmos. I., Attila-u. 75.	Weber Károly Lajos. VIII., Baross-u. 4.
	Rózsa Jenő. VI., Ó-u. 2.	
	Vidék.	
Bekés. Papp József.	Zala hirlapkiadó és ny. r.-t.	Oraviczabánya. ** Boldurean Miklós. Progresul kny. rt.-t.
Losoncz. * Kredens Béla.	Nagykároly. Petőfi ny. r.-t.	Szokolca. Dr. Bayer és társa.
Nagykanizsa. ** Fischel Fülöp fia. Goldberger Vilmos.	** Sarkady N. Zsigmond.	
	Nagyvárad. Ifj. Csávásy Gyula. Sebő Izsák Imre.	Vinga. Heinrich Károly.